Expertseminarie 'Armoede en Arbeidsmarkt', 17 maart 2010

Vertraagd effect van de financiële crisis op de arbeidsmarkt

Over het algemeen wordt aangenomen dat de arbeidsmarkt met (minstens) een zestal maanden vertraging reageert op externe schokken, zoals de financiële crisis. Dit blijkt ook duidelijk uit het jongste rapport van de HRW ('Recente ontwikkelingen op de arbeidsmarkt', maart 2010) waarin volgende analyse wordt gemaakt:

- de economische groei vertraagde reeds vanaf het tweede kwartaal van 2007 maar de werkgelegenheid (WGH) steeg nog sterk tot het eerste kwartaal van 2008, en vertraagde pas vanaf het tweede kwartaal van 2008
- de daling (kwartaal-op-kwartaal) van de economische bedrijvigheid is ingezet in het derde kwartaal van 2008 en heeft vier kwartalen geduurd; vanaf het derde kwartaal van 2009 was er weer een positieve groei (0,7%), die bevestigd werd in het vierde kwartaal (0,3%)
- met vertraging volgde de kwartaal-op-kwartaal groei van de WGH een zelfde neerwaartse beweging; in 2008 was er nog in ieder kwartaal een sterk vertraagde positieve werkgelegenheidsgroei, maar vanaf het eerste kwartaal van 2009 (6 maanden na de negatieve economische groei) werd die negatief gedurende de eerste drie kwartalen
- hoewel nog geen globale werkgelegenheidscijfers, blijkt dat de arbeidsmarkt in het eerste kwartaal van 2010 (opnieuw 6 maanden na de economische groei van het derde kwartaal van 2009) de eerste tekenen van herstel laat zien: er is een maand-op-maand stijging van de interimarbeid, iets meer bedrijven denken aan aanwerven dan aan ontslaan (kan wijzen op netto-jobcreatie), de stijging van de werkloosheid op jaarbasis is in februari sterk gedaald en ook de vacatures van februari 2010 wijzen voor sommige sectoren op de nabijheid van het keerpunt

De HRW stipt terecht aan dat de WGH in België neerwaarts aangepast wordt door de *indienstnemingen te verminderen, eerder dan door ontslagen* die (ontslag)kosten, verlies van menselijk kapitaal en een verzuring van het sociale klimaat veroorzaken. De mismatches tussen aanbod en vraag (geografisch en inzake scholing) zijn ook dermate groot dat de kosten en termijnen van nieuwe aanwervingen van geschoold personeel hoog oplopen. Zowel vanuit financieel-economisch als sociaal standpunt hebben de bedrijven er belang bij minder snel over te gaan tot ontslagen. De 'insiders' worden dus relatief gespaard, de gevolgen van de crisis worden vooral opgevangen door de 'outsiders' en de 'midsiders', de tijdelijke werknemers, waarbij vooral de interims niet gespaard blijven.

Deze vaststelling is belangrijk voor de analyse van de gevolgen van de crisis op het (toenemende) armoede-risico. Minder indienstnemingen heeft uiteraard nefaste gevolgen voor specifieke categorieën die reeds zwak staan op de arbeidsmarkt: de bestaande arbeidsreserve in het algemeen en de jongeren in het bijzonder, waaronder de cohorten schoolverlaters die veel minder snel aangeworven worden. Dit leidt tot oplopende percentages langdurig werkzoekende schoolverlaters en langdurig werklozen. En men weet dat gebrek aan ervaring en langdurige werkloosheid zeer nefaste kenmerken zijn voor de kansen op integratie op de arbeidsmarkt.
Maar ook een andere 'zwakke' categorie, de interim-werknemers, wordt sterk getroffen. Zoals de interim-arbeid pijlsnel gegroeid is in de periode 2006-2008, zo is deze in de loop van 2009 de dieperik ingedoken, met belangrijke repercussies voor (het armoede-risico van) de betrokken personen. Vooreerst kunnen ze, ingeval het korte interimperiodes na de studies

betreft, niet altijd terugvallen op voldoende arbeidsdagen voor een werkloosheidsuitkering op basis van arbeidsprestaties, ten tweede gaat het veelal om relatief lage lonen in specifieke segmenten van de arbeidsmarkt (mannelijke arbeiders in arbeidsintensieve sectoren of activiteiten, zie verder) waardoor de werkloosheidsuitkering relatief laag kan uitvallen.
Het vergt aanbeveling om naast de reeds onderzochte relatie tussen interimarbeid en kansen op duurzame arbeid (cf. IDEA en Cockx), ook de relatie te onderzoeken tussen interimarbeid en bestaansonzekerheid en armoederisico. Het lagere verdienpotentieel van interimarbeid, zowel door het tijdelijke als het relatief lageloon- karakter, moet zeker voor alleenstaanden en/of gezinshoofden als risico beschouwd worden.

Niet de toename van de werkloosheid vormt het armoederisico, wel de samenstelling

In het verlengde hiervan kunnen we na bijna anderhalf jaar van stijgende werkloosheidscijfers een voorlopig bilan opmaken. En dan blijkt de 'schade' in kwantitatief opzicht nog relatief mee te vallen, met uiteraard de nadruk op relatief.
Tussen september 2008 en februari 2010 is het aantal NWWZ in Vlaanderen met 38.258 toegenomen, een toename met bijna 22%. Uiteraard een sterke toename waarbij ook nog de explosie van de tijdelijke werkloosheid moet gerekend worden. Deze buffer maakt dat de Belgische werkloosheidsgraad relatief beperkt toegenomen is, een vaststelling die ook door de HRW gemaakt wordt.

Maar bij een analyse volgens beroepsgroep wordt duidelijk dat de toename van de werkloosheid niet gelijk gespreid is over de diverse aanbodsegmenten. *Bijna 60%* van de totale toename van het aantal NWWZ situeert zich bij de *mannelijke arbeiders,* slechts 13% (+4.223) bij de arbeidsters, 17% bij de mannelijke bedienden en 11% bij de vrouwelijke bedienden. Het is duidelijk dat dit een zeer 'selectieve' arbeidsuitstoot is.
Wanneer men dan verder kijkt op niveau van de beroepsgroepen blijkt dat het bij die mannelijke arbeiders vooral gaat om *laaggekwalificeerde* beroepsgroepen, waarvan men weet dat het *lage lonen* en veelal *tijdelijk dienstverband* betreft. De belangrijkste beroepsgroepen zijn (afgeronde toenames tussen september 2008 en februari 2010): handlangers (+3.600), havenarbeiders en magazijniers (+3.500), werknemers verkeer/chauffeurs (+2.600), hotel- en keukenpersoneel (+1.400), huisbewaarders en schoonmakers (+900), inpakkers (+700), landbouw(help)ers (+700). Met nog enkele kleinere beroepsgroepen zijn deze 'secundaire' (arbeidsmarkt)beroepen goed voor meer dan één derde van de totale toename van de werkloosheid. Bij de mannelijke arbeiders gaat het verder om beter 'beschermde' beroepsgroepen in de bouw- en metaalsector, waarbij het hier echter ook om tijdelijke jongeren kan gaan.
Bij de bedienden gaat het zowel om hooggeschoolde profielen (ingenieurs, technici, informatici, kaders) maar ook middengeschoolde beroepsgroepen (bureaubedienden, verkopers).
Uiteraard moet verder onderzoek nagaan welke de globale (inkomens)situatie is van deze 'nieuwe' werklozen, maar het blijkt alleszins dat het werkloosheidsrisico tijdens deze crisis (opnieuw) zeer selectief toeslaat waarbij reeds 'zwakkere' (beroeps)groepen veel sterker getroffen worden, met een waarschijnlijk sterk verhoogd risico op bestaansonzekerheid tot gevolg.

Aantal NWWZ- gezinshoofden (obv dossiergegevens eind 2009)

Eind december 2009 bedroeg het aantal NWWZ in Vlaanderen 220.375. Uit gegevens van de RVA blijkt dat er hiervan 33.494 of 15,2% gezinshoofd zijn. Uiteraard kan het hier gaan om alleenstaanden of samenwonenden, met of zonder kinderen. Maar een 'huishouden' met een werkloos gezinshoofd loopt uiteraard een groter armoederisico.
Wanneer we deze gegevens verbinden met VDAB- dossiergegevens, dan blijkt de zeer grote meerderheid (82,9%) van deze werkloze gezinshoofden bovendien tot één of meerdere van de vier kansengroepen te behoren (laaggeschoold, allochtoon, arbeidsgehandicapt, 50-plusser), hetgeen het armoederisico en vooral de bestendiging van eventuele bestaansonzekerheid (en 'generatie-armoede') doet toenemen.
Uit de tabellen blijkt dat de populatie NWWZ gezinshoofden bestaat uit:

- 59,7% (19.986) laaggeschoolden
- 32,4% (10.839) allochtonen
- 27,5% (9.211) 50-plussers
- 19,2% (6.424) arbeidsgehandicapten

Tabel 1 NWWZ gezinshoofden volgens al dan niet KG en leeftijd

Aantal NWWZ-gezinshoofden		
Kansengroeper	Leeftijd	Totaal
Ja	< 20 jaar	68
	20 tot -25 jaar	1413
	25 tot -30 jaar	2432
	30 tot -40 jaar	6695
	40 tot -50 jaar	7940
	50 tot -55 jaar	5601
	>= 55 jaar	3602
Totaal Ja		27751
Nee	< 20 jaar	8
	20 tot -25 jaar	268
	25 tot -30 jaar	690
	30 tot -40 jaar	1993
	40 tot -50 jaar	2776
	50 tot -55 jaar	8
Totaal Nee		5743
Eindtotaal		33494

Tabel 2 NWWZ gezinshoofden volgens al dan niet laaggeschoold, allochtoon en arbeidsgehandicapt

Aantal NWWZ-gezinshoofden		Arbeidsgehandicapt		
Laaggeschoold	Allochtoon	Ja	Nee	Eindtotaal
Ja	Ja	1006	5575	6581
	Nee	4045	9360	13405
Totaal Ja		5051	14935	19986
Nee	Ja	289	3969	4258
	Nee	1084	8166	9250
Totaal Nee		1373	12135	13508
Eindtotaal		6424	27070	33494

Tabel 3 NWWZ gezinshoofden volgens al dan niet KG, laaggeschoold en leeftijd

Aantal NWWZ-gezinshoofden			
Kansengroeper	Laaggeschoold	Leeftijd	Totaal
Ja	Ja	< 20 jaar	68
		20 tot -25 jaar	1199
		25 tot -30 jaar	1875
		30 tot -40 jaar	4919
		40 tot -50 jaar	6132
		50 tot -55 jaar	3496
		>= 55 jaar	2297
	Totaal Ja		19986
	Nee	20 tot -25 jaar	214
		25 tot -30 jaar	557
		30 tot -40 jaar	1776
		40 tot -50 jaar	1808
		50 tot -55 jaar	2105
		>= 55 jaar	1305
	Totaal Nee		7765
Totaal Ja			27751
Nee	Nee	< 20 jaar	8
		20 tot -25 jaar	268
		25 tot -30 jaar	690
		30 tot -40 jaar	1993
		40 tot -50 jaar	2776
		50 tot -55 jaar	8
	Totaal Nee		5743
Totaal Nee			5743
Eindtotaal			33494

Trajectwerking van VDAB voor WZ gezinshoofden en vermoeden van kansarmoede

Een groot deel (44,5%) van de werkloze gezinshoofden is opgenomen in een traject. Dit aandeel verschilt nauwelijks naargelang men al dan niet tot een kansengroep behoort. Hier kan verder nagegaan worden om welke trajecten het gaat en welke de uitstroomkansen zijn naar werk.

Tabel 4 NWWZ gezinshoofden volgens al dan niet KG en volgen van een traject

Aantal NWWZ-gezinshoofden		
Kansengroeper	In_traject	Totaal
Ja	Ja	12278
	Nee	15473
Totaal Ja		27751
Nee	Ja	2625
	Nee	3118
Totaal Nee		5743
Eindtotaal		33494

Sinds enkele jaren registreert de VDAB of er bij de werkzoekenden een (subjectief) vermoeden van kansarmoede bestaat. Dit is uiteraard geen sluitende registratie omdat bij de inschrijving niet gevraagd wordt naar de inkomenssituatie. Terwijl deze registratie oorspronkelijk gebeurde bij de (traject)begeleiding is deze in het kader van het 'sluitend maatpak' verschoven naar de bemiddeling zodat dit vroeger na de inschrijving gebeurt en dus eerder met een aangepaste begeleiding (richting 'werk en inkomen') kan gestart worden.

Eind december 2009 werden er 2.904 trajecten geteld voor werkzoekenden met een vermoeden van kansarmoede. Bijna 90% betreft werkzoekenden die behoren tot een of andere kansengroep, vooral laaggeschoolden (78%). Uit de verdeling volgens werkloosheidsduur (tabel 5) blijkt zelfs een vrij groot deel (31,4%) nog kortdurig werkloos (<6 maand) te zijn, hetgeen de noodzaak aantoont om zo snel mogelijk het vermoeden van kansarmoede te registreren.

De uitstroom naar werk (tabel 7) van de afgesloten trajecten (736 eind december 2009) blijkt eerder laag te zijn (30%), hetgeen de grote afstand tot de arbeidsmarkt, door een combinatie van problematieken (o.a. laaggeschoold en aspecten van kansarmoede) bevestigt.

Tabel 5 Aantal trajecten van WZ met vermoeden van kansarmoede in TB, volgens werkloosheidsduur

Diversiteit van WZ in trajectbegeleiding met een vermoeden/problematiek van kansarmoede.
(Rapportering 2010 obv dossiergegevens van eind december 2009)

Werkloosheidsduur	Aantal trajecten	Aantal trajecten met kansengroepers	Aantal trajecten met allochtonen	Aantal trajecten met arbeidsgehandicapten	Aantal trajecten met laaggeschoolden	Aantal trajecten met ouderen	% trajecten met kansengroepers	% trajecten met allochtonen	% trajecten met arbeidsgehandicapten	% trajecten met laaggeschoolden	% trajecten met ouderen
< 3 maand	528	470	165	122	393	44	89%	31%	23%	74%	8%
3 tot -6 maand	385	344	119	93	292	20	89%	31%	24%	76%	5%
6 maand tot -1 jaar	714	639	182	182	565	44	89%	25%	25%	79%	6%
1 tot -2 jaar	490	444	131	148	386	24	91%	27%	30%	79%	5%
2 tot -5 jaar	517	458	92	197	402	50	89%	18%	38%	78%	10%
>= 5 jaar	270	255	30	159	232	50	94%	11%	59%	86%	19%
Eindtotaal	2904	2610	719	901	2270	232	90%	25%	31%	78%	8%

Tabel 6 Aantal trajecten van WZ met vermoeden van kansarmoede in TB, volgens leeftijd

Leeftijd	Aantal trajecten	Aantal trajecten met kansengroepers	Aantal trajecten met allochtonen	Aantal trajecten met arbeidsgehandicapten	Aantal trajecten met laaggeschoolden	Aantal trajecten met ouderen	% trajecten met kansengroepers	% trajecten met allochtonen	% trajecten met arbeidsgehandicapten	% trajecten met laaggeschoolden	% trajecten met ouderen
< 20 jaar	187	179	26	62	177	0	96%	14%	33%	95%	0%
20 tot -25 jaar	447	401	97	134	378	0	90%	22%	30%	85%	0%
25 tot -30 jaar	377	332	116	103	287	0	88%	31%	27%	76%	0%
30 tot -40 jaar	769	678	259	216	558	0	88%	34%	28%	73%	0%
40 tot -50 jaar	890	788	184	325	703	0	89%	21%	37%	79%	0%
50 tot -55 jaar	174	173	26	53	131	173	99%	15%	30%	75%	99%
>= 55 jaar	60	59	11	8	36	59	98%	18%	13%	60%	98%
Eindtotaal	2904	2610	719	901	2270	232	90%	25%	31%	78%	8%

Tabel 7 Aantal trajecten en uitstroom naar werk van WZ met vermoeden van kansarmoede in TB

Kansengroeper	Aantal_trajecten	Afgesloten_getelde_trajecten	Uitgestroomd_naar_werk	%Uitgestroomd_naar_werk
Ja	2610	669	199	30%
Nee	294	67	21	31%
Eindtotaal	2904	736	220	30%